

POZIOMY Z MAKROFAUNĄ KARBOŃSKĄ W REJONIE DOBIESZOWICE – SĄCZÓW

W latach 1979–1981 wykonano trzy wiercenia badawcze o numeracji 1, 5 i 6 w rejonie Dobieszowice–Sączów. Rejon ten jest położony w północnej peryferycznej części Górnośląskiego Zagłębia Węglowego, między miejscowościami: Wymysłów, Tąpkowice i Twardawice (ryc. 1, 1a). Wymienione wiercenia odsłoniły dolną część warstw brzeźnych (= pietrkowickie, gruszowskie dolne) oraz utwory podścielające z poziomem morskim Štur (XVI) w stropie (= warstwy kijowickie).

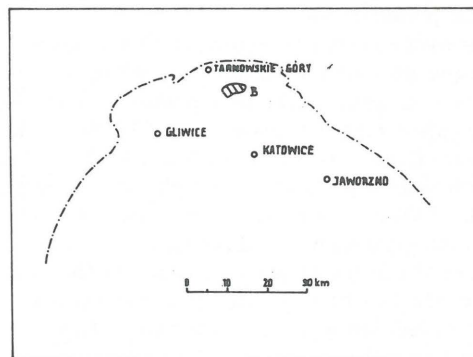
Szczególnie interesujące z punktu widzenia stratygraficznego i korelacyjnego są otwory: DS-1 i DS-5. Otwór DS-1 przecina ok. 400-metrowy odcinek warstw brzeźnych (= pietrkowickie) i na głęb. 621,4 m wchodzi w nieproduktywne utwory warstw kijowickich. Wiercenie otworu zakończono na głęb. 1500,0 m. Otwór DS-5 odsłonił najdłuższy profil (ok. 900 m) dolnych warstw brzeźnych (= pietrkowickie, gruszowskie dolne) i stropową partię warstw kijowickich (pm Štur).

Uzyskane wyniki badań makrofaunistycznych z omówionych otworów wiertniczych stanowią treść niniejszego artykułu. W celu lepszego zobrazowania wykształcenia i rozmieszczenia poziomów faunistycznych, profile rozpatrywanych wierceń zestawiono łącznie (ryc. 2). W artykule nie uwzględniono danych paleontologicznych z otworu DS-6, ze względu na mało charakterystyczną faunę i odmienne wykształcenie litologiczne serii ponad wyznaczonym pm Štur (XVI).

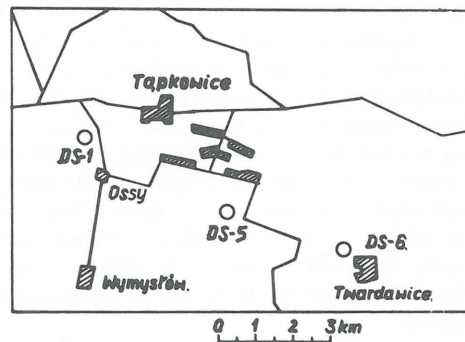
Warstwy kijowickie, to seria morskich utworów należąca wiekowo do wizeny i najniższej części namuru. Miąższość ich wynosi od 150 m do 880 m w NW części rejonu. Górną granicę warstw wyznacza pm Štur (XVI). Płaszczyzna stropowa udokumentowanego faunistycznie poziomu Štur stanowi jednocześnie granicę między wyżejległą serią produktywną (= grupa brzeźna) a morskimi osadami terygenicznymi niższej części namuru. Poziom morski Štur (XVI) w profilu pionowym warstw jest rozwinięty na długości 70–100 m. Litologicznie stanowią go iłowce nasyczone szczątkami organicznymi poprzewarstwiane skałami płonnymi faunistycznie (mułowce, podrzędnie

piaskowce). Iłowce zoofilne są barwy szarej, zmiennie zapiaszczone, zawierają liczne drobne kongrecje syderytowe, naloty i wzrostki pirytu.

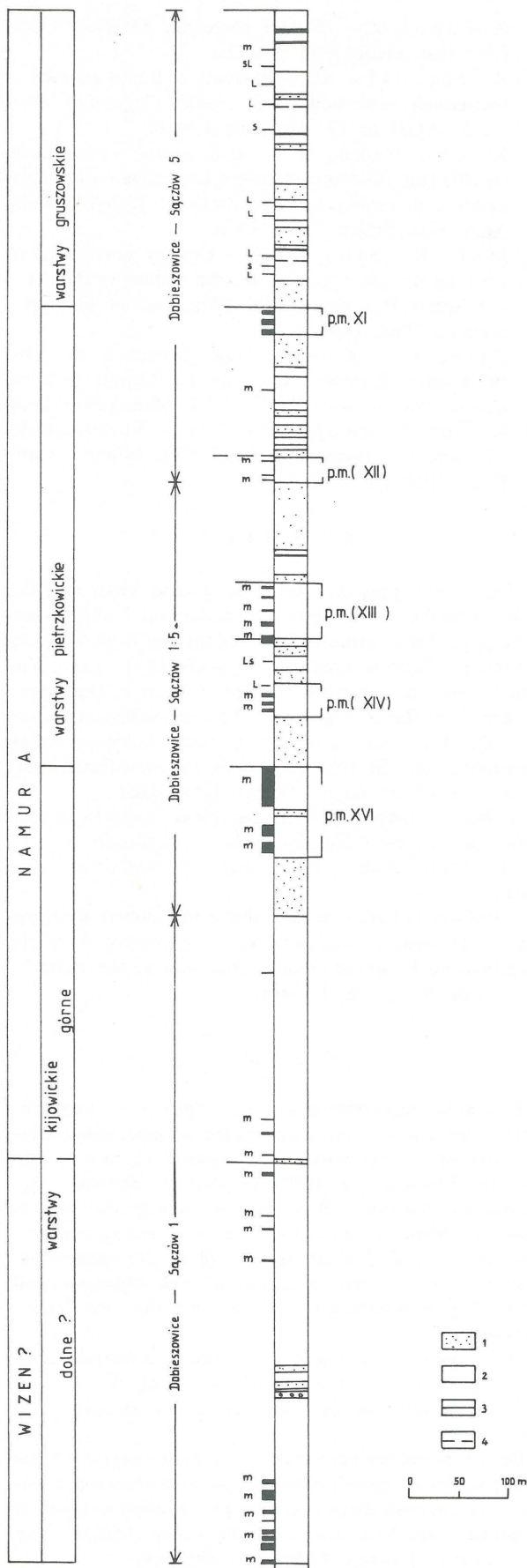
Zespoły fauny morskiej tworzące poziom reprezentuje bogata i urozmaicona fauna prawie wszystkich znanych grup zwierzęcych karbonu. Są to: *Rugosochontes laugessianus* (Kon), *R. longispinus* (Roemer), *Plicochonetes waldschmidti* (Paeck), *Schizophoria resupinata* (Mart.), *Pleuro-*

Ryc. 1. Szkic sytuacyjny rejonu Dobieszowice–Sączów na tle Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. B – rejon badań.

Ryc. 1a. Lokalizacja otworów.

Ryc. 2. Zgeneralizowany profil karbonu w rejonie Dobieszowice – Sączów.

1 – piaskowiec, 2 – ilowiec, mułowiec, 3 – węgiel, 4 – łupek węglowy, m – fauna morska, l – fauna lingulowa, s – fauna słodkowodna, p.m. – poziom morski.

pugnoides pleurodon (Phill.), *Compositia* cf. *ambigua* (Sow.), *Spirifer bisulcatus* Sow., *Productus* sp., *Antraconeilo oblongum* (Hind), *Paleoneilo ostraviensis* (Kleb.), *Paleoneilo luciniformae* (Phill.), *Polidevcia vašičeki* Kump. Prantl. Ruž., *Euchondria tunuidentata* (Cram), *Posidonia corrugata* Eth., *Sanguinolites omalianus* (Kon.), *Retispira roscobienensis* (Weir), *Euphemites urei* (Flem.), *Coleolus sturi* (Kleb.), *Paladin mucronatus* (M'Coy), człony krynowidów i elementy szkieletowe ryb (łuski).

Opisany poziom koreluje się z fauną (głęb. ok. 640 – 680 m) pobliskiego wiercenia Kozłowa Góra (5). Wykazuje on również analogie do poziomu Štura rejonu ostrawsko-karwińskiego. Nie stwierdzono w nim piaskowców spiriferowych (10). Z dotychczasowego rozpoznania poziomu w polskiej części zagłębia wynika, że nie należą one do stałych elementów tego poziomu (7, 8).

Poniżej poziomu morskiego XVI w ok. 700-metrowej monotonnej serii ilowcowo-mułowcowej wydzielono 2 odcinki z fauną morską. Pierwszy z nich mieści się w samym spągu nawierconej serii. Fauna występuje prawie w sposób ciągły na przestrzeni ok. 100 m. Poszczególne wkładki przedzielają cienkie warstewki dolomitów, wapieni oraz mułowców. Cechuje je liczna, ale jednorodna fauna małżów i głowonogów. Dominującą grupą są tutaj małże z gatunku *Selenimyalina laevis* (Brown.) i *Posidonia corrugata* Eth. Do częstych należą również głowonogi typu *Orthoceras* i goniatyty. Ze względu na zły stan zachowania tych ostatnich można było tylko niektóre okazy oznaczyć rodzajowo jako: *Sudeticeras* i *Dimorphoceras*. Oznaczone skamieniałości to zespół gatunków długowiecznych występujących w najwyższym wizenie i namurze A (1, 2, 4, 9).

Makrofauna drugiego odcinka jest zgrupowana na długości 140 m w środkowej części serii. Zaobserwowano tutaj pojedynczą i ubogą faunę. Interesujący może być fakt, że jest to miejsce pojawienia się pierwszych przedstawicieli namurskich małżów: *Anthraconeilo oblongum* (Hind.), *Paleoneilo luciniformae* (Phill.) i zarazem najwyższa pozycja zespołów posidoniowo-ortocerasowych.

Na podstawie wyżej scharakteryzowanych stanowisk fauny proponuje się wstępnie zaliczyć osady z fauną posidoniowo-orthocerasową do warstw kijowickich dolnych (wizen).

Warstwy brzeżne (namur A). W rejonie Dobieszowice – Sączów prześledzono występowanie poziomów faunistycznych od spągu warstw pietrzkowickich do dolnej części warstw gruszowskich. Poziomy warstw pietrzkowickich cechuje przede wszystkim fauna morska. Wkładki słodkowodne i lingulowe odnotowano tylko w dolnej zapiaszczonej części warstw pietrzkowickich. Odmienny charakter ma fauna przewierconego odcinka warstw gruszowskich. Jest to fauna pochodzenia niemorskiego. Stanowią ją lingule (*Lingula silesiaca* Reh., *Lingula mytiloides* Sow.), często z domieszkami elementów szkieletowych ryb (łuski), oraz małże słodkowodne z rodzaju *Naiadites* i *Carbonicola*. Sporadycznie znajdowano faunę morską.

Na granicy tych dwóch, biofajalnie różnych ogniw stratygraficznych występuje poziom, który paleontologicznie odpowiada faunie poziomu morskiego Nanetta (XI) w rejonie Rybnika (6) i Gliwicy (1, 2). Wspomniany poziom jest wykształcony w kilku wkładkach na odcinku o miąższości ok. 20 m. Bezpośrednio pod i ponad poziomem występują grube ławice piaskowców.

W opracowanym materiale faunistycznym przeważają ilościowo takie małże, jak: *Anthraconeilo oblongum* (Hind.), *Paleoneilo ostraviensis* (Kleb.), *Polidevcia attenuata* (Flem.), *Nuculopsis gibbosa* (Flem.), *Euchondria tenuidentata* (Cram.), *Septimyalina sublamellosa* (Eth.) i *Selenimyalina*

laevis (Brown.). Z innych grup zwierzęcych oznaczono: ślimaki, ramienionogi – *Pleuropugnoides pleurodon* (Phill.), *Lingula* – szczątki goniatytów i trylobitów, krynoidy, łuski ryb i okazy o nieznanym przynależności systematycznej – Rhinocaridae.

Kolejne, niższe poziomy są trudne do zidentyfikowania, ze względu na nierównomierne rozmieszczenie skamieniałości w profilach rozpatrywanego obszaru. Można sugerować, że stanowią one odpowiedniki poziomów faunistycznych: Bruno (XII) i Wilhelmina (XIII). Poziom morski Bruno (XII) – to nieliczne małże i kilka okazów gatunku *Pleuropugnoides pleurodon* (Phill.). Poziom morski Wilhelmina (XIII) – mięszczością, zaleganiem w profilu pionowym i częściowo składem fauny jest zbliżony do poziomu morskiego XIII w rejonie Rybnika.

Najniższy z zaobserwowanych poziomów morskich ma bardzo ciekawy skład fauny. Są to: małże, ramienionogi (*Lingula*, *Rugosochonetes*, *Plicochonetes*, *Schizophoria*), krynoidy, głowonogi i trylobity (1 okaz). Usytuowanie poziomu w profilu litologicznym (ok. 50 m nad poziomem morskim XVI) może wskazywać na przynależność cytowanej fauny do jednego ze starszych poziomów pietrzkowickich (Leonard – Teodor).

WNIOSKI KOŃCOWE

W podsumowaniu danych uzyskanych z otworów DS-1 i DS-5 można podać następujący profil stratygraficzny dla zachodniej części rejonu Dobieszowice – Sączów:

- wizen górny – warstwy kijowickie dolne?
- namur A dolny – warstwy kijowickie górne
warstwy brzeżne (pietrzkowickie, gruszowskie)

Granica stratygraficzna między piętrami karbonu przebiega prawdopodobnie w połowie mięszczości przewierconych warstw kijowickich. Koncepcja tak przyjętej granicy może ulec zmianie z chwilą znalezienia skamieniałości przewodnich dla wizenu górnego.

Stwierdzony we wszystkich wierceniach poziom faunistyczny Štur (XVI) wyznaczył dolną granicę warstw brzeżnych. Analiza porównawcza zespołów fauny pietrzkowickiej wykazuje analogie do opisanych poziomów rejonu Rybnika i Gliwic. Na podstawie kryteriów faunistycznych ustalono granicę dolną warstw gruszowskich.

LITERATURA

1. B o j k o w s k i K. – Charakterystyka faunistyczna karbonu dolnego Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. Pr. Inst. Geol. 1972 t. 61.
2. B o j k o w s k i K. – Charakterystyka faunistyczna karbonu górnego Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. Ibidem.
3. B o j k o w s k i K. – Stratygrafia warstw ostrawskich w świetle badań makrofaunistycznych. Kwart. Geol. 1958 nr 3.
4. D e m a n e t F. – Faune des couches de passage du Dinantien au Namurien dans le synclinorium de Dinant. Mém. Mus. Roy. Hist. Nat. Belg. Bruxelles 1938 no. 84.
5. J a c h o w i c z A., M u s i a ł Ł., T a b o r M.,

- Ż o ł d a n i Z. – Wyniki wiercenia Kozłowa Góra. Biul. Inst. Geol. 1968 nr 212.
6. K u c h c i ń s k a G. – Poziomy z fauną morską w warstwach pietrzkowickich okolic Czyżowic. Zesz. Nauk. AGH nr 123 Geologia 1966 z. 7.
7. K u c h c i ń s k a G. – Opracowanie makrofaunistyczne (zał. do kompleksowego opracowania wyników badań podstawowych z otworów Olza – Uchylska 1 i 2). Arch. Kat. Przeds. Geol. 1970.
8. M a t l K., S t o p a S.Z. – Utwory karbońskie w podłożu Karpat w rejonie Bielska (odwierty Bielsko 1 i 2). Spraw. Pos. Kom. PAN Oddz. Kraków, styczeń – czerwiec 1968, 1969.
9. P a t t e i s k y K. – Die Goniatitenzonen des Ost-sudetischen Karbons. C.-r. du IV Congr. Stratigr. Carbonifère Heerlen 1958. T. I Maastricht. 1960.
10. Ř e h o r F., Ř e h o r o v a M. – Štůrův morský horizont v ostravském karbonu. Čas. Mineral. Geol. Praha 1958 vol. 3 nr 1.

SUMMARY

The paper presents stratigraphy and characteristics of faunistic horizons, based on studies on faunistic material from three exploratory drillings made in the Dobieszowice – Sączów area in the years 1979–1981. The area is situated in northern, peripheral part of the Upper Silesian Coal Basin (Fig. 1). In the Carboniferous section (Fig. 2), there were identified faunistic horizons which correspond to the following beds in the stratigraphic subdivision of the Upper Silesian Coal Basin:

- 1) beds of lower part of the Marginal Group (= Pietrkowice and Lower Gruszów Beds) – Namurian A;
- 2) Kijowice Beds – lower part of Namurian A – Viséan?

Faunistic horizons of the above mentioned stratigraphic units appear analogous as those recorded in the neighbouring Kozłowa Góra drilling and in the vicinities of Gliwice, Rybnik and Ostrava.

РЕЗЮМЕ

В статье представлены стратиграфия и характеристика фаунистических горизонтов на основании фаунистического материала, полученного из трех скважин, пробуренных в 1979–1981 г.г. в районе „Добешовице – Сончув”. Этот район расположен в северной краевой части Верхнесилезского угольного бассейна (фиг. 1). В разрезе карбона (фиг. 2) определены горизонты с фауной, которые в стратиграфической шкале Верхнесилезского угленосного бассейна соответствуют:

- 1) нижней части краевой группы (= пьетжковичские и нижние грушовские слои) – намюр А.
- 2) киёвским слоям – низшая часть намюра А – визе?

Фаунистические горизонты вышеупомянутых стратиграфических единиц обнаруживают аналогию с местонахождениями фауны соседней буровой скважины „Козлова Гора”, а также изученными горизонтами окрестностей Гливице, Рыбника и Остравы.